

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2024 – Volume 33, Issue 2, pp. 84–99
<http://doi.org/10.18352/jsi.807>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /
NHL Stenden University of Applied Sciences
Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

Lieselotte Peeters (MSc) studeerde Youth, Education
and Society aan de Universiteit Utrecht. Ze deed haar
afstudeeronderzoek bij HAN University of Applied
Sciences in opdracht van Leeratelier JIP (Jongeren, Inclusie
en Participatie) onderdeel van de Werkplaats Sociaal

Domein Arnhem-Nijmegen. Inmiddels werkt ze bij HAN
University of Applied Sciences als docent in de bachelor
Pedagogiek en als junior onderzoeker.

Hilde Wierda-Boer (PhD) is senior onderzoeker bij
het Lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en
Opvoedhulp en docent bij de Master Pedagogiek van
de HAN University of Applied Sciences in Nijmegen. Zij
is verbonden aan Leeratelier JIP (Jongeren, Inclusie en
Participatie), onderdeel van de Werkplaats Sociaal Domein
Arnhem-Nijmegen.

Correspondence to: Lieselotte Peeters

E-mail: lieselotte.peeters@han.nl

Category: Student work

DE ROL VAN JONGE ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET VERSTERKEN VAN JEUGDPARTICIPATIE IN DE JEUGDHULP THE ROLE OF YOUNG EXPERIENCE EXPERTS IN STRENGTHENING YOUTH PARTICIPATION IN YOUTH CARE

LIESELOTTE PEETERS,
HILDE WIERDA-BOER

SAMENVATTING

Volgens artikel 12 van het Internationale Kinderrechtenverdrag hebben alle kinderen het recht om hun mening te uiten en gehoord te worden. In de Nederlandse jeugdhulp hebben kinderen echter weinig inspraak. In dit artikel wordt onderzocht hoe ervaringsdeskundigen ingezet kunnen worden om jeugdparticipatie in de jeugdhulp te versterken. In acht semigestructureerde interviews is de rol van jonge ervaringsdeskundigen (21-29 jaar) in het borgen en bevorderen van jeugdparticipatie in jeugdhulp onderzocht. Hiervoor is het Participatiemodel (Lundy, 2007) gebruikt. Uit de resultaten blijkt dat ervaringsdeskundigen rollen voor zichzelf zien als vertalers en bruggenbouwers om de stem en invloed van kinderen in de jeugdhulp te versterken. Om deze rollen te kunnen vervullen, gaven ze aan behoefte te hebben aan ondersteuning en facilitering. Een cultuuromslag in het denken over jeugdparticipatie in de jeugdhulp is daarvoor nodig.

TREFWOORDEN

Ervaringsdeskundigheid, jeugdhulp, kinderrechten, jeugdparticipatie, empowerment

ABSTRACT

According to the International Convention on the Rights of the Child, all children have the right to express their views and to be heard. However, in Dutch youth care, children have limited possibilities for participation. This article explores how experience experts can play a part in strengthening youth participation in Dutch youth care. The role of young experience experts (ages 21-29) in securing and promoting youth participation in youth care were researched through 8 semi-structured interviews. Hereto, Lundy's (2007) Participation Framework was used. Findings indicate that experience experts see roles for themselves in strengthening youth participation in youth care by acting as translators and bridge builders. To do this effectively, they need appropriate support and facilitation. To do this, a culture shift in the way we think about youth participation is necessary.

KEYWORDS

Experience expertise, youth care, children's rights, youth participation, empowerment

INLEIDING

Kinderen hebben het recht om hun mening te uiten en gehoord te worden. Dit is vastgelegd in artikel 12 van het internationale Kinderrechtenverdrag (IVRK) (Verenigde Naties, 1989). Het recht op inspraak is bijzonder relevant in de jeugdhulp, waar bij uitstek beslissingen genomen worden die belangrijk zijn voor de kinderen die het betreft. Toch blijken kinderen in de Nederlandse jeugdhulp weinig inspraak te hebben (Vermeiren et al., 2020). Dat is een serieuze schending van de kinderrechten. Bovendien geven kinderen zelf aan dat ze graag meebeslissen over onderwerpen die hen aangaan (Kinderombudsman, 2022; Lundy, 2007).

Weinig inspraak hebben in de hulpverlening kan negatieve gevolgen hebben voor kinderen. De hulp sluit bijvoorbeeld niet altijd aan bij hun behoeften (Cardol et al., 2016). Zo worden kinderen in de residentiële jeugdhulp soms onvoldoende begeleid in de overgang naar volwassenheid. Hierdoor ervaren zij ook in hun jongvolwassen leven sociale exclusie, lagere kansen in onderwijs en werk en weinig zelfbeschikking (Stein, 2006).

Dit artikel onderzoekt de inzet van ervaringsdeskundigen als manier om kinderen meer inspraak te bieden. Ervaringsdeskundigen zetten hun eigen ervaring in om anderen te helpen (ExpEx, 2023). Bij volwassenen wordt ervaringsdeskundigheid al langer succesvol ingezet, maar in de jeugdhulp is het nog nieuw. Recentelijk zijn projecten gestart om ervaringsdeskundigen in te zetten, op te leiden en hun meerwaarde in de jeugdhulp te onderzoeken (ExpEx, 2023; Nationale Jeugdraad & Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie, 2022). Deze staan echter nog in de kinderschoenen, evenals wetenschappelijk onderzoek ernaar. Er is daarom onduidelijkheid over hoe ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp kan worden ingezet.

Dit onderzoek draagt bij aan deze discussie door het onderwerp van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp te benaderen vanuit het perspectief van artikel 12 van het IVRK: het recht op participatie.

Gebrek aan jeugdparticipatie

Artikel 12 van het IVRK bestaat uit twee leden: 1) het recht van kinderen om vrijelijk hun mening te uiten; en 2) de verantwoordelijkheid van volwassenen om daarnaar te luisteren. Er komt veel kijken bij het 'geven van een stem' aan kinderen. Een helder theoretisch kader is daarom vereist om aan alle aspecten voldoende recht te doen en jeugdparticipatie te bevorderen. Het

Participatiemodel van Lundy (2007) is hiervoor uitermate geschikt. Het helpt professionals en beleidsmakers om te beoordelen hoe zij jeugdparticipatie waarborgen en om verbeterpunten te identificeren. Het is bovendien bruikbaar voor wetenschappelijke analyse van beleid en praktijk. Lundy (2007) splitst artikel 12 op in vier elementen: ruimte, stem, publiek en invloed.

Allereerst hebben kinderen een veilige en inclusieve *ruimte* nodig om hun mening te uiten. Kinderen moeten worden uitgenodigd en aangemoedigd om hun input te geven en alle kinderen moeten deze kans krijgen. Vervolgens moeten kinderen gefaciliteerd worden in het uiten van hun mening (*stem*). Denk aan het ontvangen van informatie die past bij hun leeftijd en ontwikkeling. Ten derde moet de mening van kinderen bij het juiste *publiek* terechtkomen. Daarvoor moeten kinderen toegang hebben tot relevante besluitvormers die luisteren naar hun input. Ten slotte moet op een passende manier gehandeld worden naar de mening van kinderen (*invloed*).

Dat kinderen in de jeugdhulp weinig inspraak ervaren, heeft, zo blijkt uit de literatuur, verschillende verklaringen. Ten eerste worden kinderrechten onvoldoende begrepen door (jeugdhulp) professionals (Höfte et al., 2021). Zelfs professionals die jeugdparticipatie belangrijk vinden, blijken in de praktijk weinig op de hoogte te zijn van artikel 12 (Lundy, 2007). Daarnaast past jeugdparticipatie niet in onze culturele opvatting van kindertijd als een levensfase die fundamenteel verschilt van volwassenheid. Kinderen worden gezien als onvolgroeide wezens die bescherming nodig hebben van volwassenen (Ansell, 2005). Ze hebben weinig toegang tot de publieke ruimte, want die is voor volwassenen bestemd, en zodoende wordt hen ook zelden een '*public voice*' toegekend (Ansell, 2005; Holloway & Valentine, 2000). Om gehoord te worden zijn kinderen afhankelijk van (jong)volwassenen. Zonder hun medewerking is het voor kinderen onmogelijk om volwaardig te participeren.

Ervaringsdeskundigheid

Het is daarom interessant om te onderzoeken welke rol ervaringsdeskundigen kunnen spelen in het bevorderen en borgen van jeugdparticipatie in de jeugdhulp. Uit onderzoek in de volwassen ggz blijkt dat ervaringsdeskundigheid van grote toegevoegde waarde is voor cliënten, vooral op het gebied van herstel en zingeving (Van Slooten & Van Bakkum, 2009). Over de toegevoegde waarde van ervaringsdeskundigheid in de jeugdhulp is echter veel onzeker. Er bestaan slechts enkele studies naar dit onderwerp, met relatief kleine steekproeven en veelal in een niet-Nederlandse context. Uit deze beperkte buitenlandse studies komt naar voren dat jongeren die zich begrepen voelen in hun ervaringen, meer betrokkenheid tonen bij hun behandeling

DE ROL VAN JONGE ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET VERSTERKEN VAN JEUGDPARTICIPATIE

(Tindall et al., 2015). Jongeren vertrouwen ervaringsdeskundigen meer dan andere jeugdwerkers, omdat ervaringsdeskundigen open zijn over hun eigen ervaringen (Gopalan et al., 2017). Ook kunnen medewerkers met ervaringskennis kinderen erkenning, herkenning, hoop en perspectief op een betere toekomst bieden (Barendregt et al., 2019).

De inzet van jonge ervaringsdeskundigen lijkt extra effectief (Ojeda et al., 2020). Mogelijk komt dat doordat zij, net als veel jongeren in jeugdhulp, van een 'transitieleeftijd' zijn (Ojeda et al., 2020). Zij staan dicht op hun eigen ervaring dan oudere ervaringsdeskundigen die al langer hersteld zijn, waardoor jongeren zich makkelijker in hen kunnen herkennen. Recent onderzoek legde een verband tussen de inzet van jonge ervaringsdeskundigen (16-24 jaar) in de jeugd-ggz en hogere betrokkenheid van jongeren bij hun zorg (Ojeda et al., 2020). Daarom richt dit onderzoek zich op jonge ervaringsdeskundigen.

Naast de leeftijd van ervaringsdeskundigen, zijn de verschillende rollen die zij vervullen van belang. De Beer et al. (2022) onderscheiden zes rollen van jonge ervaringsdeskundigen in de jeugdhulp: verbinden, navigeren en plannen, belangenbehartiging, emotionele steun, onderwijs en onderzoek. Een diversiteit aan rollen suggereert een groter positief effect (Ojeda et al., 2020). In dit onderzoek worden verschillende rollen verkend aan de hand van de vier elementen van het Participatiemodel van Lundy (2007).

Huidig onderzoek

Het huidige onderzoek onderscheidt zich van bestaand onderzoek door het onderwerp van ervaringsdeskundigheid te bekijken vanuit een kinderrechtenperspectief, in de Nederlandse context. De volgende vraag staat centraal:

Hoe kunnen jonge ervaringsdeskundigen een rol spelen in het bevorderen en borgen van jeugdp participatie in de jeugdhulp?

Deze vraag is onderzocht aan de hand van de vier elementen van het Participatiemodel (Lundy, 2007): ruimte, stem, publiek en invloed.

METHODE

Voor dit kwalitatieve, explorerende onderzoek zijn semigestructureerde interviews gehouden met jonge ervaringsdeskundigen. Zij zijn benaderd middels een doelgerichte steekproef, via netwerken

van ervaringsdeskundigen en jeugdhulporganisaties. Er is gezocht naar jongeren tussen 17 en 35 jaar die betaald of vrijwillig in de jeugdhulp hun ervaringen inzetten onder de functietitel 'ervaringsdeskundige' en al dan niet in het bezit zijn van een certificaat.¹

Respondenten

Er zijn acht ervaringsdeskundigen (21-29 jaar, $N = 25,5$ jaar; 7 vrouwen en 1 man) geïnterviewd. Eén respondent volgde de Associate Degree Ervaringsdeskundigheid in Zorg en Welzijn. De overige respondenten hebben geen opleiding tot ervaringsdeskundige gevolgd, maar wel trainingen. Vier van hen volgden een opleiding in het sociaal domein.

De respondenten werkten in de provincie Utrecht (drie) en Gelderland (vijf). De respondenten die betaald werkten, werkten als beleidsmedewerker, op een woongroep, in een gebiedsteam of multidisciplinair team van een jeugdhulporganisatie of in een netwerk van jonge ervaringsdeskundigen. Van de onbetaalde ervaringsdeskundigen werkte één als stagiair, één op oproepbasis (beide in de jeugdpsychiatrie) en één als maatje en voorlichter bij een netwerk.

Alle respondenten namen vrijwillig deel aan het onderzoek en gaven informed consent. Het onderzoek is goedgekeurd door de ethische commissie van de Faculteit Sociale- en Gedragswetenschappen van de Universiteit Utrecht. In lijn met het beleid van de Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen is een vrijwilligersvergoeding beschikbaar gesteld van €10,00 per respondent. Interviews zijn op een met de respondent overeengestemde locatie face-to-face afgenomen en duurden gemiddeld 40 minuten. Interviews vonden plaats in april/mei 2023.

Instrumenten en analyse

De topiclijst en vraagformulering zijn opgesteld op basis van het Participatiemodel van Lundy (2007) en de daarvan afgeleide Everyday Spaces Checklist (Hub na nÓg & Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth, 2021).

Interviewtranscripten zijn zowel inductief als deductief geanalyseerd. Door uitspraken van respondenten met elkaar te vergelijken, zijn door een onderzoeker kernlabels geformuleerd die inhoudelijk antwoord geven op de onderzoeksvraag. Hiertoe is een iteratief proces gevolgd van open, axiaal en selectief coderen (Baarda et al., 2013). Voorafgaand zijn verkennende categorieën opgesteld in een analyseplan op basis van de vier elementen van het

DE ROL VAN JONGE ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET VERSTERKEN VAN JEUGDPARTICIPATIE

Participatiemodel. Nauwkeurige verslaglegging en analyse volgens deze vaste systematiek komen de betrouwbaarheid, controleerbaarheid en transparantie van het onderzoek ten goede.

Om de analyse aan te scherpen, zijn gedurende het analyseproces (mei 2023) de voorlopige conclusies in een presentatie voorgelegd aan jeugdzorgwerkers, beleidsmakers en zowel deelnemende als niet aan het onderzoek deelnemende ervaringsdeskundigen. Na afloop van het onderzoek zijn de resultaten gepresenteerd in een interactieve klankbordgroepbijeenkomst van het Bovenregionaal Expertisenetwerk Jeugdhulp Gelderland (BOEG), waar wederom jeugdzorgwerkers en ervaringsdeskundigen aanwezig waren. Zij gaven aan zich te herkennen in de conclusies.

RESULTATEN

In deze paragraaf wordt besproken hoe de vier elementen uit het Participatiemodel, ruimte, stem, publiek en invloed, tot uitdrukking komen in het handelen van de geïnterviewde jonge ervaringsdeskundigen. Belangrijke begrippen (kernlabels) die in de analyse van de interviews naar voren kwamen, zijn steeds cursief weergegeven.

Ruimte

Alle respondenten benadrukten het belang van het creëren van ruimte om kwetsbaarheden te delen. Ze voelden zich vrij om dit te doen en zagen zichzelf als waardevol binnen de jeugdhulpverlening. Alle respondenten probeerden kinderen *actief te betrekken*, bijvoorbeeld bij behandelplannen of cliëntbesprekingen.

Een vertrouwensband met kinderen opbouwen was volgens respondenten cruciaal om een *veilige omgeving te creëren*:

We proberen ook het zo comfortabel mogelijk voor hun te maken. Dus niet alleen de ruimte, zeg maar, maar ook het gezelschap, wie moet er nou echt aanwezig zijn, hè? Of kunnen er ook mensen gewoon een update krijgen via de telefoon of via de mail? En alleen door dat aan te geven voelt een kind dat er voor hun opgekomen wordt. (Respondent 6)

Respondenten vonden het belangrijk om *benaderbaar en inclusief te zijn*. Inclusief zijn werd gezien als het laten participeren van alle kinderen, inclusief hun netwerk. Zo spoorde één respondent jongeren aan om ook hun vrienden mee te nemen naar bijeenkomsten van de jongerenraad:

"Want jouw beste vriend heeft namelijk ervaring met het feit dat jij ervaring hebt met zorg. Dat doet ook iets met jouw beste vriend." (Respondent 1) Het bevorderen van inclusief zijn bleek een uitdaging. Eén respondent ervaarde dat in de gesloten jeugdhulp participatie extra moeilijk te bewerkstelligen is. Ook zagen respondenten dat oudere kinderen makkelijker participeren dan jonge kinderen.

Respondenten gaven aan zich te onderscheiden van andere jeugdwerkers door jongeren bijvoorbeeld in hun eigen (straat)taal aan te spreken om zo hun vertrouwen te winnen. Ze hebben daardoor veel invloed en kunnen hen motiveren om te participeren. Eén respondent vond die invloed een potentiële valkuil, omdat je als ervaringsdeskundige soms gebruikt kan worden om de mening van jongeren te beïnvloeden naar gelang het de organisatie uitkomt.

Respondenten zagen voor zichzelf dus een rol in het actief betrekken van kinderen, een veilige omgeving te creëren en benaderbaar en inclusief zijn. Ze zagen echter ook mogelijkheden om hun rol binnen het element ruimte te versterken, met name in hun kennis over kinderrechten. Kinderrechten komen volgens de respondenten niet uitdrukkelijk aan bod in hun dagelijkse praktijk. Twee van hen gaven aan meer te willen leren over zowel het Internationale Kinderrechtenverdrag als het Nederlandse jeugdrecht, om de rechten van kinderen en jongeren een prominentere plaats te kunnen geven in hun werk.

Stem

Meerdere respondenten gaven aan dat in hun organisatie, naar hun weten, geen cliëntenraad is. Bij gebrek aan een structureel inspraakorgaan probeerden respondenten kinderen en jongeren vooral op individueel niveau te *faciliteren*, bijvoorbeeld door het bevorderen van hun eigen effectiviteit: "Ik hoop heel erg jongeren mee te kunnen geven dat ze een soort eigen verantwoordelijkheid hebben. En natuurlijk kan ik daarbij helpen, maar dat ik wel probeer om kinderen en jongeren in hun kracht te zetten." (Respondent 8)

Kinderen en jongeren *steunen* om hun stem te laten horen vonden respondenten een kerntaak. Het geven van een stem en invloed aan kinderen en jongeren vraagt volgens respondenten een cultuurverandering in de jeugdhulp. Volgens hen zou ervaringsdeskundigheid daarom een grotere rol moeten krijgen in de (bij)scholing van jeugdzorgwerkers. Respondent 2 gaf een sprekend voorbeeld van een training over veiligheid:

DE ROL VAN JONGE ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET VERSTERKEN VAN JEUGDPARTICIPATIE

Op een gegeven moment zei die man die de training gaf, ja, want de veiligheid van medewerkers staat voorop. [...] En toen dacht ik, veiligheid van medewerkers staat voorop? Wacht even, we halen kinderen uit een onveilige situatie, we zetten ze neer op een groep wat niet per definitie een veilige situatie is. En dan escaleren zij op een gegeven moment, want dan gebeurt er een incident, wat ik echt zie als hé, jij voelt je niet veilig in jezelf en in je omgeving. En dan gaan we zeggen, veiligheid van medewerkers staat voorop. Snap ik, want het beschermt de medewerker. Maar ik denk niet dat dat recht doet aan het kind. (Respondent 2)

Respondenten moesten vaak noodgedwongen *begrijpelijke informatie verstrekken* aan kinderen, omdat behandelplannen voor kinderen onbegrijpelijk waren. Dit lukt alleen goed als ervaringsdeskundigen zelf kennis hebben over vaktermen. Sommige respondenten gaven aan daar moeite mee te hebben. Een andere belemmering is inzicht hebben in de besluitvorming binnen de organisatie. Ervaringsdeskundigen die niet in vaste dienst zijn, gaven aan daar nauwelijks zicht op te hebben. Hierdoor konden ze dat inzicht niet overbrengen aan kinderen en jongeren, wat het bieden van begrijpelijke informatie bemoeilijkt.

Tijdens de interviews kwam tenslotte ook veelvuldig naar voren dat respondenten zichzelf zagen als *vertegenwoordiger* van het kind. Hoewel vertegenwoordiging geen oorspronkelijk onderdeel is van het Participatiemodel, wordt het hier benoemd vanwege het belang dat respondenten aan deze rol hechtten. Dit kernlabel lijkt het best passend binnen het element stem, omdat ervaringsdeskundigen in deze rol de stem van het kind vertolken in situaties waarin het kind dit niet zelf kan of wil. Ervaringsdeskundigen vervullen een brugfunctie tussen cliënt en hulpverlener, of tussen hulporganisatie en overheid. Kinderen spreken namelijk niet altijd een taal die door volwassenen wordt verstaan en andersom begrijpen kinderen de volwassenen vaak niet. Respondenten gaven aan beide partijen te begrijpen en heen en weer als vertaler op te treden. Ze vertegenwoordigen de stem van kinderen bijvoorbeeld in vergaderingen en overleggen waar kinderen zelf niet aanwezig waren.

Publiek

Echt *luisteren* betekent kinderen serieus nemen. De algemene consensus onder respondenten was dat er te weinig naar kinderen wordt geluisterd en dat ze te weinig serieus genomen worden. Zo vertelde een respondent:

Ik zeg altijd als een jongere iets zegt en het komt professionals en volwassenen handig uit, dan nemen ze het mee. En als jongeren iets zeggen en het komt niet zo handig uit, dan

snappen ze het niet, dan liegen ze, dan hebben ze het niveau niet, kunnen ze het niet overzien, enzovoort. Dus in hoeverre geef je echt recht aan dat recht? (Respondent 1)

Omdat de respondenten zelf jong zijn, ervaren zij dit ook zelf: "Wij worden ook niet altijd nog steeds serieus genomen. Ik moet echt iemand [...] meenemen die boven de 40 is om een goed gesprek te kunnen voeren met de gemeente of met beleidsambtenaren of wat dan ook." (Respondent 4)

Drie respondenten legden een verband tussen serieus genomen worden en scholing. Scholing ligt gevoelig in de wereld van ervaringsdeskundigheid; sommigen vinden ervaring voldoende, anderen vinden formele opleiding noodzakelijk. Er zijn steeds meer opleidingen voor ervaringsdeskundigen. Respondent 4 heeft zelf geen diploma of certificaat en voelde zich, sinds die opleidingen bestaan, daarom minder serieus genomen.

Respondenten vonden het hun taak om de *juiste professionals en beleidsmakers te betrekken* en hen erop te attenderen dat zij naar de mening van kinderen moeten luisteren. Assertief zijn en je durven uitspreken, zijn daarin essentiële vaardigheden. Dit kernlabel was met name uitdagend voor vrijwilligers, omdat zij minder direct contact hebben met de jeugdhulporganisatie: "Stel, ik heb drie jongeren die ik begeleid en die hebben drie keer allemaal een ander team. Ja sorry, maar dat is echt zo'n doolhof voor mij." (Respondent 8)

Respondenten zagen voor zichzelf een sleutelrol in het *verifiëren of kinderen juist begrepen worden*. Zij zagen hier de meerwaarde van ervaringsdeskundigheid: "Ik denk dat mijn collega's niet iemand snel bij de arm zouden pakken en zeggen, was dat wel echt wat je dacht? Weet je wel. Of wat je echt wou? Ik doe dat wel." (Respondent 6)

In het element publiek, dat vooral draait om het koppelen van de mening van kinderen aan het juiste publiek, zijn ervaringsdeskundigen bijzonder afhankelijk van de medewerking van collega's, organisaties en gemeentes. Dit werd door sommige respondenten als obstakel ervaren, omdat zij zich door deze partijen niet altijd erkend voelden in hun expertise en professionaliteit. Het was voor hen daarom bijvoorbeeld belangrijk om gelijkwaardig te zijn aan andere jeugdhulpprofessionals:

Ik vind niet dat een hulpverlener mij hoeft aan te kijken van wie ben jij? Ben jij een ervaringsdeskundige en wat doe je dan allemaal? Vraag ik toch ook niet aan jou? En zo gaat het andersom wel, wij moeten ons helemaal verdedigen en uitleggen. (Respondent 6)

Tenslotte hadden respondenten, ongeacht of zij vrijwillig of betaald werkten, behoefte aan inzicht in de organisatiestructuur en -beleid. Eén respondent wilde graag een routekaart van de organisatie, om kort en krachtig helder te krijgen hoe de bureaucratische structuur in elkaar steekt en de input van kinderen makkelijker aan het juiste publiek door te geven.

Invloed

Respondenten gaven aan dat kinderen aardig wat invloed hebben op hun eigen zorg, al vonden ze de invloed van ouders en voogden soms te groot: "Dus ik denk ook dat daar die ervaringsdeskundigheid weer om de hoek komt kijken, van joh, is dit wat ouders willen of is dit ook echt goed?" (Respondent 6)

Toch was het vooral de *invloed van kinderen* in de organisatie die volgens respondenten beter moest. Ze vonden dat de input van kinderen te langzaam wordt opgepakt en dat participatie vaak alleen symbolisch is. Hierin komt ook het onderscheid tussen ruimte en invloed naar voren:

Als er ergens soort van ontevredenheid is, dan denk ik dat er alle ruimte is om dat te benoemen. Maar ik heb wel het idee dat het dan lang duurt. Dat het wel een aantal keer benoemd moet worden voordat een soort van noodzaak duidelijk is voordat er dan iets mee gedaan wordt en dan is het weer wachten. (Respondent 8)

Realistische verwachtingen scheppen bestond voor respondenten enerzijds uit het informeren van kinderen over de mogelijkheden binnen de organisatie. Anderzijds wilden ze zelf als voorbeeld dienen om kinderen te laten zien wat allemaal mogelijk is: "Kinderen denken al dat er niks mogelijk is, dus ik moet ze ook laten zien dat het allemaal wel mogelijk is en dat het allemaal wel kan." (Respondent 6)

Terugkoppeling aan kinderen over de verwerking van hun input vonden respondenten belangrijk, maar dit gebeurde volgens hen niet altijd. Ze wilden open en transparant naar kinderen zijn, maar werden hierin belemmerd door een gebrek aan inzicht in het besluitvormingsproces van hun organisatie. Tegelijkertijd vonden ze dat kinderen en jongeren in het algemeen beter gewezen moeten worden op de strekking van hun participatierecht.

Respondenten wilden meer *invloed in hun organisatie* op het gebied van jeugdparticipatie. Protocollen, tijdgebrek en vaste denkpatronen in de jeugdhulp voelden belemmerend. Eén respondent uitte ergernis over collega's die niet bijdragen aan jeugdparticipatie in de organisatie.

DISCUSSIE EN CONCLUSIE

Het doel van dit onderzoek was om, vanuit het perspectief van jonge ervaringsdeskundigen, te onderzoeken hoe zij kunnen bijdragen aan het bevorderen en borgen van jeugdparticipatie in de jeugdhulp. Dit is gedaan aan de hand van het Participatiemodel (Lundy, 2007).

De hoofdconclusie is dat ervaringsdeskundigen op alle aspecten die volgens het Participatiemodel van belang zijn om jeugdparticipatie te bevorderen en borgen een rol voor zichzelf zien. Ze geven aan kinderen actief te betrekken, te bouwen aan vertrouwensrelaties en te fungeren als bruggenbouwers en informatieverschaffers. De manier waarop ervaringsdeskundigen die rollen invullen, hangt af van hun positie. Deze conclusie is in lijn met onderzoek van De Beer et al. (2022), die naar voren brengen dat de rol van ervaringsdeskundigen bepalend is voor hun mate van interactie met cliënten. Ook sluiten de bevindingen aan bij onderzoek van Ojeda et al. (2020), die concluderen dat het positieve effect van ervaringsdeskundigen groter is wanneer zij meerdere rollen vervullen.

De potentiële impact van ervaringsdeskundigen op het versterken van jeugdparticipatie in de jeugdhulp blijkt echter afhankelijk te zijn van medewerking en ondersteuning van collega's, managers, organisatiebestuur en gemeentes. De behoeftes van de geïnterviewde jonge ervaringsdeskundigen liggen voornamelijk op dit vlak. Denk aan een gelijkwaardige relatie met collega's, handvatten om te kunnen doen wat nodig is, invloed in de organisatie, vertrouwen en begeleiding. Ook dit is in lijn met Ojeda et al. (2020) en De Beer et al. (2022) die het belang van training, ondersteuning en waardering van ervaringsdeskundigen in jeugdhulp benadrukken. Daarnaast was in de resultaten een terugkerend thema de behoefte om buiten de grenzen van het takenpakket te werken, om recht te kunnen doen aan artikel 12 van het IVRK en zo een bijdrage te kunnen leveren aan het bevorderen en borgen van jeugdparticipatie in de jeugdhulp. Dit vraagt flexibiliteit en een open houding vanuit jeugdhulporganisaties.

In het participatiemodel van Lundy (2007) komt het onderwerp "vertegenwoordiging" niet aan bod. Dat is niet vreemd, omdat het Participatiemodel veronderstelt dat kinderen zelf spreken. Tijdens de data-analyse is besloten dit kernlabel wel onder te brengen onder het element *stem*. Respondenten vonden dit namelijk één van hun belangrijkste taken. Kinderen hebben echter niet alleen recht op participatie, maar ook op bescherming (Verenigde Naties, 1989). Het spanningsveld tussen bescherming en participatie krijgt steeds meer aandacht in jeugdstudies en is bijzonder relevant voor kwetsbare kinderen in jeugdhulp, omdat het zwaartepunt daar al

DE ROL VAN JONGE ERVARINGSDESKUNDIGEN IN HET VERSTERKEN VAN JEUGDPARTICIPATIE

gauw ligt op bescherming in plaats van participatie (Garcia-Quiroga & Agoglia, 2020). Door ervaringsdeskundigen de rol te laten innemen van vertegenwoordiger, kan in situaties waarin bescherming op de voorgrond staat toch ruimte worden geboden voor jeugdparticipatie. Vertegenwoordiging beschouwen als onderdeel van het element stem lijkt daarom passend in de context van de jeugdhulp.

Dit onderzoek richtte zich op het bevorderen en borgen van de participatie van jeugdigen die jeugdhulp ontvangen. De inzet van jonge ervaringsdeskundigen *an sich* kan ook worden gezien als een vorm van jeugdparticipatie. Dit onderzoek laat zien dat zij tegen soortgelijke uitdagingen aanlopen als de jeugdigen waarvoor zij zich inzetten. Namelijk, het gegeven dat jonge mensen weinig macht hebben in de besluitvormingsprocessen in de jeugdhulp. Vrijwillige, jonge ervaringsdeskundigen merkten dit vooral in de obstakels die zij ervaren in het vinden van hun weg in de jeugdhulporganisaties. Ervaringsdeskundigen in vaste dienst gaven aan het soms ingewikkeld te vinden om te werken met collega's die jeugdparticipatie niet als een prioriteit lijken te zien. De situatie van jeugdparticipatie in de Nederlandse jeugdhulp, weerspiegelt hoe er gekeken wordt naar jeugdparticipatie in de maatschappij als geheel. Het is nog altijd niet gebruikelijk om kinderen en jongeren een gelijkwaardige plaats te bieden in het publieke domein (Ansell, 2005; Holloway & Valentine, 2000). Om dit te bevorderen is een omslag in het denken nodig over de rol die kinderen en jongeren kunnen en mogen spelen in zaken die hen direct aangaan.

Limitaties en vervolgonderzoek

In dit onderzoek zijn, uit praktische en ethische overwegingen, uitsluitend ervaringsdeskundigen betrokken. Dat betekent dat het perspectief van kinderen en jongeren in de jeugdhulp zelf onderbelicht is gebleven. Het interviewen van deze doelgroep vergt grote zorgvuldigheid en er gelden strenge ethische normen wat betreft privacy en belastbaarheid van deze kinderen en jongeren. Omdat dit onderzoek een thesisonderzoek betreft, dat binnen een door de opleiding gestelde tijd moest worden uitgevoerd door één onderzoeker, was het echter niet haalbaar om hen te betrekken. Hoe kinderen zelf, maar bijvoorbeeld ook hun ouders/verzorgers en andere jeugdhulpprofessionals, de ondersteuning van ervaringsdeskundigen ervaren, is uiteraard wel een belangrijke toevoeging aan het geheel van kennis over dit onderwerp. Vervolgonderzoek is hiervoor nodig.

Respondenten vervulden diverse taken en functies binnen de jeugdhulp. Hierdoor konden de verschillende perspectieven van ervaringsdeskundigen in de jeugdhulp worden uitgelicht. Deze

diversiteit is tegelijkertijd een zwakte, omdat de behoeften van ervaringsdeskundigen afhankelijk lijken te zijn van hun positie. Vervolgonderzoek zou specifiekere aanbevelingen kunnen formuleren door de verschillende functies afzonderlijk van elkaar te onderzoeken. Hiervoor zijn duidelijke definities nodig, waarover in zowel wetenschap als praktijk nog weinig consensus bestaat.

Tenslotte waren respondenten uitsluitend werkzaam in Gelderland en Utrecht. De jeugdhulpcontext en ervaringen van ervaringsdeskundigen kunnen variëren tussen regio's. Dat komt onder meer doordat gemeentes eigen keuzes kunnen maken in de vormgeving van jeugdzorg. Ook sociaaleconomische factoren kunnen een rol spelen (CBS, 2023). Dit betekent dat de bevindingen mogelijk niet generaliseerbaar zijn naar andere regio's. Ook dit kan toekomstig onderzoek opvangen.

Conclusie

De inzet van jonge ervaringsdeskundigen kan een middel zijn om jeugdparticipatie in de jeugdhulp te versterken. Het is echter belangrijk om ervoor te waken dat de inzet van ervaringsdeskundigen niet als doel op zich wordt gezien. De kern van vooruitgang zou moeten zitten in het serieus nemen van de stem van jeugdigen. Een cultuur waarin kinderen en jongeren serieus genomen worden en actief naar hun wensen geluisterd en gehandeld wordt, is daarvoor nodig. Alleen door hen een serieuze plaats te bieden in het publieke domein en hun invloed te vergroten, streven we naar het echte doel: een jeugdhulpsysteem dat aansluit bij de behoeften van kinderen en jongeren zelf.

CONFLICT OF INTEREST AND FUNDING

Dit artikel is een bewerkte versie van de thesis die Lieselotte Peeters schreef in het kader van haar studie Youth, Education & Society aan de Universiteit Utrecht.

NOTEN

- 1 Er is weinig consensus over de definitie van ervaringsdeskundigheid. Een veelgebruikte definitie stelt dat een ervaringsdeskundige opgeleid moet zijn om ervaringskennis om te zetten in ervaringsdeskundigheid (Van Erp et al., 2021). Deze definitie is voor dit onderzoek te beperkt, omdat het specifiek op jonge ervaringsdeskundigen is gericht. Zij hebben vanwege hun leeftijd (nog) niet altijd een opleiding tot ervaringsdeskundige gevolgd.

REFERENTIES

- Ansell, N. (2005). *Children, youth and development*. Routledge.
- Baarda, B., Bakker, E., Fischer, T., Julsing, M., Peeters, V., Van der Velden, T., & De Goede, M. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek* (3de ed.). Noordhoff.
- Barendregt, C., Meerkerk, G., & Nagelhout, G. (2019). *Deelonderzoek 2 Yes We Can Clinics. Beschrijving van de aanpak aan de hand van interviews met medewerkers*. IVO.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023). *Jeugdhulp 1^e halfjaar 2023*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2023/jeugdhulp-1e-halfjaar-2023?onepage=true#c-Inleiding>
- Cardol, M., Bramsen, I., Kuiper, C. H. Z., & Willemse, C. P. (2016). Geef ze een stem. Mijn Pad: Jongeren aan het stuur op weg naar eigen regie en participatie. *Ergotherapie Magazine*, 4(3), 32–37.
- De Beer, C. R. M., Nooteboom, L., Van Domburgh, L., De Vreugd, M., Schoones, J. W., & Vermeiren, R. (2022). A systematic review exploring youth peer support for young people with mental health problems. *European Child & Adolescent Psychiatry*. <https://doi.org/10.1007/s00787-022-02120-5>
- ExpEx. (2023). *Ervaringsdeskundigheid: Van ervaring naar ervaringsdeskundigheid*. <https://www.expex.nl/over-expex/ervaringsdeskundigheid/>
- Garcia-Quiroga, M., & Agoglia, I. S. (2020). Too vulnerable to participate? Challenges for meaningful participation in research with children in alternative care and adoption. *International Journal of Qualitative Methods*, 19. <https://doi.org/10.1177/1609406920958965>
- Gopalan, G., Lee, S. Y., Harris, R. A., Acri, M., & Munson, M. R. (2017). Utilization of peers in services for youth with emotional and behavioral challenges: A scoping review. *Journal of Adolescence*, 55(1), 88–115. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.011>
- Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., van der Helm, G. H. P., de Valk, S. M., & Stams, G. J. J. M. (2021). Children's rights in secure residential youth care in the Netherlands. *The International Journal of Children's Rights*, 29(4), 946–971. <https://doi.org/10.1163/15718182-29040004>
- Holloway, S. L., & Valentine, G. (2000). Spaciality and the new social studies of childhood. *Sociology*, 34(4), 763–783. <https://doi.org/10.1177/S0038038500000468>
- Hub na nÓg & Department of Children, Equality, Disability, Integration and Youth. (2021). *Participation framework: National framework for children and young people's participation in decision-making*. Geraadpleegd op maart 23, 2023, van <https://hubnanog.ie/participation-framework/>
- Kinderombudsman. (2022). *Als je het ons vraagt: Onderzoek naar het welzijn van kinderen in de Nederlandse provincies* (KOM010/2022).

- Lundy, L. (2007). Voice is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942. <https://doi.org/10.1080/01411920701657033>
- Nationale Jeugdraad & Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie. (2022). *Speaking from experience: Video's over ervaringskennis in de jeugd-ggz*. <https://kenniscentrum-kjp.nl/nieuws/speaking-from-experience-ervaringskennis/>
- Ojeda, V. D., Jones, N., Munson, M. R., Berliant, E., & Gilmer, T. (2020). Roles of peer specialists and use of mental health services among youth with serious mental illness. *Early Intervention in Psychiatry*, 15(4), 914–921. <https://doi.org/10.1111/eip.13036>Tindall
- Stein, M. (2006). Research review: Young people leaving care. *Child & family social work*, 11(3), 273–279. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2006.00439.x>
- Tindall, R., Francey, S. M., & Hamilton, B. (2015). Factors influencing engagement with case managers: Perspectives of young people with a diagnosis of first episode psychosis. *International Journal of Mental Health Nursing*, 24(4), 295–303. <https://doi.org/10.1111/inm.12133>
- Van Erp., N., Van Rooijen, S., Kroon, H., & Brink, C. (2021). *Generieke module Herstelondersteuning*. GGZ Standaarden. https://www.ggzstandaarden.nl/uploads/pdf/project/project_ea6c7def-74ed-473f-a975-9385d4fe6291_herstelondersteuning__authorized-at_14-11-2017.pdf
- Van Slooten, J. D. F., & Van Bakkum, C. A. J. (2009). Ervaringsdeskundigheid in ACT: De winst en de weerstand. In C. J. Mulder & H. Kroon (Red.), *Assertive communitytreatment. Bemoeizorg voor patiënten met complexe problemen* (pp. 129–147). Boom Cure & Care.
- Verenigde Naties. (1989). Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Via: https://wetten.overheid.nl/BWBV0002508/2002-11-18#Verdrag_2
- Vermeiren, R., Heuts, M. A., De Vreugd, M., Hysaj, M., Nooteboom, L., Roso, C., Van Ipenburg, C., De Koning, N., Roeleveld, J., Van der Meel, R., Hauber, K., Staal, W., Tamrouti, I., & Van der Weerd, S. (2020). *Position paper ervaringskennis in de kinder- en jeugdpsychiatrie*. Via: <https://www.kenniscentrum-kjp.nl/wp-content/uploads/2020/03/Position-paper-Ervaringskennis-in-de-kinder-en-jeugdpsychiatrie.pdf>